

Debatartikel

Når samfundslederskab bliver det demokratiske problem

*Af Jørn Helder *)*

Resumé

Artiklen sætter fokus på, hvordan statsministeren i et demokratisk perspektiv har håndteret Covid-19-krisen. Artiklen fokuserer således ikke på, om en nedlukning af Danmark var korrekt i et sundhedsfagligt perspektiv, men på hvordan demokrati og borgerlige, grundlovssikrede rettigheder reelt blev dekonstrueret og suspenderet i løbet af 24 timer uden anden begrundelse end en statsministers mavefornemmelse. Og hvordan en paralyseret befolkning lod det ske. Artiklen problematiserer også, hvordan et samlet pressekorps under efterfølgende pressemøder blev forment retten til at stille kritiske, opfølgende spørgsmål til statsministerens forskellige initiativer ved kun at have retten til at stille to spørgsmål uden mulighed for supplerende spørgsmål udsprunget af svaret. Yderligere sættes der i artiklen fokus på, hvordan udskamning og overvågning blev en del af regeringens diskurs - indtil det blev afsløret. Hele statsministerens ageren efterlader spørgsmålet om, hvor stabilt vort demokrati egentlig er, og hvor resistent det er over for angreb både indefra og udefra.

Emneord:

Demokrati, totalitarisme, samfundssind, magt, Nietzsche, Foucault, demokratisk erosion

*) Jørn Helder er cand.mag., ph.d. og ekstern lektor.

A. Indledning

"Jeg lader mig ikke presse." Sådan lød Mette Frederiksen's ord til offentligheden, da hun den 20. maj 2020 gik ind til forhandlinger med de øvrige partiledere om en yderligere åbning af Danmark i forbindelse med corona-pandemien. Udsagnet kunne have været harmløst og et signal til offentligheden om en stålsat og ansvarlig statsminister på toppen af en vanskelig situation. Men set i konteksten af Mette Frederiksen's ageren fra dag 1 af corona-krisen, peger udsagnet i en noget anden retning. Hun vil tilsyneladende som mange gange tidligere i forløbet egenrådigt og magtfuldkomment gå ind i et forhandlingslokale og her med legitimitet i diverse rapporter fra forskellige (sundheds)myndigheder (eller *måske ikke* viste det sig senere, Jyllands-Posten 21. maj 2020) bruge de øvrige politikere som gummitempler til at gennemføre beslutninger, hun allerede havde truffet - og i øvrigt før møderne tidligere har meldt ud til offentligheden, så enhver resultatorienteret debat på forhånd er neutraliseret. Et forhold, som den tyske sociolog Habermas i forhold til sin diskussion om offentlighed karakteriserer som 'demonstrerende', hvilket in casu signalerer en tilsyneladende vilje til en demokratisk forhandling, men ikke en reel. Det er ikke demokrati i en traditionel optik, men måske bare en socialdemokratisk italesættelse af demokrati, som allerede tidligere har vist sig at være noget anløben (Helder, 2020). Frederiksen's demokratiopfattelse fremstår i forhold til corona-krisen noget alternativ sammenlignet med en mere traditionel opfattelse af demokrati, som beskrevet af bl.a. Hal Koch i *Hvad er demokrati* (1945).

Usandhed, stigmatisering af svage, overvågning og jagt på kritikere har været en del af den frederiksen'ske corona-palet. Alle elementer, der næppe kan stå for en kantiansk efterprøvning set i et etisk perspektiv.

B. Eksemplerne er legio

Det første eksempel i forhold til corona-krisen, der skal nævnes her, er situationen omkring nedlukningen af Danmark den 11. marts 2020. Ifølge Jyllands-Posten (21. maj 2020) viser en gennemgang af forløbet op til nedlukningen, at der kan skabes tvivl, om den forklaring Mette Frederiksen gav befolkningen. Statsministeren henviste flere gange til "myndighederne" og slog fast, at det var på myndighedernes anbefaling, at al unødvendig aktivitet blev lukket ned. Dette til trods for, at Sundhedsstyrelsen dagen før havde udformet en oversigt over de tiltag, der eventuelt kunne blive relevante i kampen mod corona, og heri indgik hverken nedlukning eller tvangsindgreb.

Sundhedsøkonom, professor Kjeld Møller Pedersen, faldt ikke for de i politisk kommunikation ofte forekommende eufemismer, da han konstaterede, at Frederiksen forvaltede sandheden yderst pragmatisk og havde misbrugt den sundhedsfaglige rådgivning, når hun hentede legitimitet og autoritet i myndighedsbegrebet:

Regeringen trak en klædedragt ned over sin politik og gav indtryk af, at det var den sundhedsfaglige rådgivning at lukke ned. Men det tangerer en usandhed.

(Pedersen in Jyllands-Posten, 21. maj 2020)

Den 12. marts forelå så en ny lov *Lov om ændring af lov om foranstaltninger mod smitsomme og andre overførbare sygdomme* (Udvidelse af foranstaltninger til at forebygge og inddæmme smitte samt sikring af kapacitetsmæssige ressourcer m.v.)

Loven, der blev vedtaget på én dag uden mulighed for indhentning af høringssvar eller grundig tid til spørgsmål og svar, og efter at partilederne havde haft ganske få timer til at sætte sig ind i substansen, flyttede med et fingerknips magten fra Sundhedsstyrelsen til regeringen, som samtidig fjernede alle kalorier fra styrelsen umiddelbart efter, at man fra styrelsens/direktør Søren Brostrøms side havde sagt fra over for regeringens formodentlig allerede politisk besluttede nedlukning.

Loven ramte med et missils præcision ind i de mest fundamentale borgerrettigheder i Danmark. Jyske Vestkysten (12. marts 2020) har beskrevet, på hvilke punkter den pågældende lov berører fundamentale borgerrettigheder i Danmark. Og i øvrigt en lov, der er gældende frem til 1. marts 2021, hvor den enten falder bort eller skal genbehandles af Folketinget. Dog viser det sig nu ifølge Søs Marie Serup (BT, 3. oktober 2020), at et lækket udkast til en ny epidemilov vil give Magnus Heunicke yderligere magtbeføjelser uden at inddrage Folketinget, idet udkastet afslører, at en lang række af de i forhold, der negligerer Grundloven og basale frihedsrettigheder (fx tvangsindlæggelsen -behandling og tvangslukning af samfundet) overgår til Styrelsen for Patientsikkerhed. Med denne ændring lægges der et yderligere lag på den i forvejen ekstremt magtfulde sundhedsminister. Det kan naturligvis udgøre et potentielt problem at koncentrere så megen magt i en enkelt institution, men det demokratiske overgreb ligger åbenlyst i, at man med denne ændring undgår at inddrage Folketinget.

Eksemplerne på tilsidesættelse af borgerrettigheder er ganske mange og omfatter bl.a. frihedsberøvelse, boligens ukrænkelighed mv. Således er Grundlovens paragraf 71 stk. 2, der lyder, at frihedsberøvelse kun kan finde sted med hjemmel i loven, omfattet af den nye lov af 12. marts 2020. Den nye lov hjemler nemlig mulighed for at tvinge folk i isolation eller tvangsindlægge dem, hvilket uden at være for sofistisk er synonymt med frihedsberøvelse. Et forhold der kan indbringes for en dommer, da retsstaten trods alt ikke er sat totalt ud af funktion - endnu. Også grundlovens paragraf om boligens ukrænkelighed er omfattet af den nye lov, idet myndighederne med den nye lov har hjemmel til uden retskendelse at få adgang til borgernes hjem for at påbyde behandling. Yderligere er en af de i forhold til dansk demokrati væsentligste paragraffer, §79, om retten til

forsamlingsfrihed, også omfattet af den nye lov, idet hasteloven hjemler mulighed for at forbyde afholdelse og deltagelse i større forsamlinger, ligesom loven hjemler mulighed for at forbyde adgang til offentlige institutioner. Regeringen anser det ikke for grundlovsbrud, da loven vil kunne bruges til at beskytte vægtige hensyn til den offentlige sundhed. Et principielt spørgsmål er så, om funktionalitet suspenderer grundlovsbrud. Eller om det *de facto* er et brud på Grundloven, uden at dette bliver nævnt eksplicit!?

I det hele taget har Frederiksen, hver gang hun er blevet mødt af spørgsmålet, om hvem de myndigheder, hun henviser til, er, ikke ønsket at forklare, hvilke myndigheder, der anbefalede en nedlukning af Danmark endsige ønsket at debattere beslutninger overhovedet. Et kolossalt problem med en så massiv monopolisering af magten og en demokratisk undladelsessynd af anseelige proportioner. Det samme gælder sundhedsminister Magnus Heunicke. Når sundhedsministeren har skullet forsøge at besvare spørgsmålet, om hvilke myndigheder, der er tale om, slipper han på ingen måde bedre fra det - faktisk usædvanligt dårligt - når han uden reference siger, at en af de overordnede anbefalinger fra myndighederne var at nedbringe antallet af sociale kontakter, eller når han vælger at flytte argumentationen fra myndighederne til regeringen ved at sige, at det *de facto* var regeringen, der ud fra et forsigtighedsprincip traf beslutningen om at lukke al unødvendig aktivitet ned. Tilbage står: Var nedlukningen baseret på videnskabelig, sundhedsfaglig evidens, eller var det blot regeringens mavefornemmelse, der dikterede beslutningerne. Svaret blæser i vinden!

Efterfølgende har det ifølge BT (2. september 2020) tilsyneladende vist sig, at Brostrøm havde ret, da han advarede mod lukning af skoler, hvilket ifølge BT er dokumenteret gennem en række studier på såvel EU-plan som i Skandinavien. Her konkluderes det, at børn ikke er store smittespredere, og lukning af skoler ingen sundhedsmæssig målbar effekt havde i modsætning til den økonomiske effekt, hvor det ifølge BT's oplysninger kostede kr. 210 millioner om dagen at holde skoler og dagtilbud lukkede.

Men Mette Frederiksen havde uanset reaktioner på og effekten af nedlukningen annonceret på pressemødet den 11. marts udstedt en blanco check til sig selv, da hun sagde:

Jeg vil også sige til hele den danske befolkning, at vi står på ubetrådt land i den situation, vi vi [sic] står i. Vi har ikke prøvet det før.

Kommer vi til at begå fejl? Ja, det gør vi.

Kommer jeg til at begå fejl som statsminister? Ja, det gør jeg.

Og vi kommer til i en række sammenhænge også til at bede om tålmodighed. Vi kan ikke svare på alle spørgsmål nu. Vi bestræber os på at svare på alle spørgsmål så

hurtigt, det overhovedet kan lade sig gøre. Og derfor vil der også i morgen være pressemøde med en række ressortministre, hvor der vil være mulighed for at stille de mange opklarende og også mere tekniske spørgsmål, som, jeg ved, kommer til at være fra mange sider.

Men det skal understreges, at en sådan blanco check naturligvis ikke er blanco i relation til alt. Det kan naturligvis være acceptabelt i forhold til en ukendt sygdom at begå fejl, men absolut ikke, når det handler om en demokratisk praksis, som i Mette Frederiksens hænder er blevet forvaltet som habermasiansk "demonstrerende", og som sådan har udmøntet sig i rene skinmanøvrer og gidseltagning af demokratiet. Allerede på pressemødet den 10. marts kom de første indikationer på en legitimering af, hvordan Frederiksen havde forestillet sig at eksercere magten, da hun sagde

Der er stadig for mange i Danmark, der spørger: Er det her ikke bare en influenza, og hvorfor skal vi tage det så alvorligt. Det skal vi, fordi den her virus spreder sig hurtigt, langt hurtigere end influenza, og fordi at flere af dem, der bliver syge af corona, får behov for en mere kraftig behandling, eksempelvis intensiv behandling for at kunne overleve. Der er ikke nogen mennesker, der er immune over for coronavirus, og der er heller ikke nogen samfund, der er immune, og derfor er der grund til alvor og bekymring. Og vi bliver nødt til som land at se hinanden i øjnene og erkende, at den her situation kan udvikle sig alvorligt, meget alvorligt. Vi skal ikke gå i panik, men vi skal handle, og derfor vil I også på det her pressemøde se nye initiativer fra myndighederne, og I må forvente yderligere initiativer i den kommende tid.

Hun får understreget, hvordan hun er *on top* af en situation, der synes tæt på uoverskuelig og alvorlig ved at understrege, at hun i alle tilfælde ikke går i panik, men er handlekraftig og som sådan i stand til på bedste landsmoderlig vis at overskue og håndtere situationen.

Interessant er det også at iagttage hvordan diskursen undervejs er blevet flyttet fra at være en omsorgsdiskurs til at være en krigsdiskurs, senest udmøntet i forslag til Finansloven fremsat i september 2020, hvor regeringen opererer med en "krigskasse" i forhold til bekæmpelsen af fjenden (corona). Frederiksens gentagne opfordringer om at vise samfundssind giver associationer til Staunings opfordring til det danske folk om at udvise en rolig og behersket holdning over for den nye situation fremkaldt af den tyske besættelse af Danmark i april 1940. Om det er det socialdemokratiske koryfæ, der har inspireret hende, skal være usagt.

C. Samfundssind

Men netop begrebet *samfundssind* bør underlægges en nærmere analyse. Hvad er samfundssind? Slår man op i diverse ordbøger, fx Den Danske Ordbog, udlægges det, som det forhold at sætte samfundets interesser højere end egne interesser. Dette efterlader os blot med endnu flere spørgsmålstejn, da definitionen de facto er tom/indholdsløs. *Samfundssind* kan betegnes som et såkaldt "gummiord", der er karakteriseret ved, at det kan strækkes, bøjes etc. i mange retninger, hvilket gør det upræcist. Undersøger man ordet i perspektiv af Wittgensteins udsagn om, at et ord får betydning i brug, bliver man næppe meget klogere på ordets betydning. Fra én position betyder det ét, fra en anden position noget helt andet. Fx når Frederiksen definerer og konstruerer (virkeligheden) *samfundssind* betyder det fx accept af restriktioner og solidaritet (med hendes udmeldinger). Ordets dynamik og fleksible semantik kan måske bedst forklares med Laclau & Mouffes diskursteori, hvor de opererer med det, de kalder "flydende betegnere" og "nodalpunkter". En flydende betegner er et tomt udtryk, der ikke i sig selv betyder noget, men får betydning, når det fyldes med indhold. En flydende betegner er således et ord eller begreb, der er så bredt, at det i sig selv er uden betydning, men som forskellige diskurser forsøger at give indhold. Flydende betegneres betydning fastlægges således via deres relation til andre begreber, og de kan kædes sammen med andre begreber inden for rammerne af en diskurs. Begreberne i en sådan diskurs ækvivaleres med hinanden og kæder dem sammen i "ækvivalenskæder".

Laclau & Mouffe opererer også med begrebet "nodalpunkt", som er defineret som en form for fikspunkt i den enkelte diskurs. Et nodalpunkt indgår ifølge Laclau & Mouffe i en ækvivalenskæde, som består af forskellige elementer, der ikke har noget med hinanden at gøre, men som bliver koblet sammen, og som bliver ækvivalente/ækvivalerende. Et nodalpunkt er således et fikspunkt i en ækvivalenskæde, idet det bidrager til at give de øvrige elementer i kæden indhold.

Samfundssind er et eksempel på, hvordan et indholdsløst begreb indholdsudfyldes (Statsministeriets pressemøde den 11. marts 2020):

Nu skal vi stå sammen ved at holde afstand til hinanden. Og vi får brug for samfundssind. Vi får brug for hjælpsomhed. Jeg vil gerne sige tak til alle borgere, virksomheder, frivillige organisationer, arrangører - alle, der indtil nu har vist, at det er præcis det, vi har i Danmark - samfundssind.

Reelt aner vi ikke, hvad samfundssind er efter at have hørt/læst dette, men i alle tilfælde hjælpsomhed indgår. Men hjælpsomhed er jo ikke et adfærdsrelateret differentia seecifica for den aktuelle krise, men snarere en del af vores normale, sociale hverdag. Specielt sætningen *Og vi får brug for samfundssind* efterlader tilhøreren som tabula rasa, idet det åbne spørgsmål jo er, hvad det så er, vi får brug for - *samfundssind* kan med dette udgangspunkt være alt det, vi som individer

mener har noget at gøre med *samfundssind*. I øvrigt viser en gennemgang af Statsministeriets pressemøder fra den 10. marts 2020 til den 14. april 2020, at begrebet svæver frit i luften.

Samfundssind er således et eksempel på et tomt udtryk. I corona-debatten bliver det et nodalpunkt som i tilfældet Mette Frederiksen - på grund af den position, fra hvilken hun italesætter virkeligheden (almoderlig/feltherre) - har fået en betydning, der konnoterer ansvar, pligt, anvisning (læs: repressiv tolerance) etc. i forhold til befolkningen. Begrebet *samfundssind* har positive konnotationer, der associerer et fælles ansvar i kampen mod den fælles fjende, vilje til afsavn i forhold til kampen eller kort sagt vilje til at ofre sig i kampen. Det helt indlysende problem ved begrebet *samfundssind* er de implicite og latente diskurser, det også italesætter. Og i diskursen er både disciplinering og magt indbygget. Ifølge Foucault skal magt ikke lægges fast i forhold til hverken en bestemt institution eller struktur, men er en elementær kraft, som fungerer i forhold til sociale formationer. Magten er som sådan en komponent i enhver relation og bliver derfor en magtrelation. Magten er produktiv og konstruerer diskurser, viden, kroppe etc. Magten kan således betragtes som et produktivt netværk, der som mål har undertrykkelse eller disciplinering. Vi er underlagt konstant eksplicit overvågning og ikke mindst implicit i en panoptisk hverdag. Diskursen reducerer in casu individer og viden, der disciplinerer sig i forhold til den aktuelle krise og derfor ikke stiller spørgsmålstejn ved eller beder om forklaringer (endsige udfordrer den dominerende diskurs) i forhold til fx det at udvise samfundssind. Hvis nogen ikke disciplinerer sig i forhold til fælles ansvar, pligt til at efterleve kravet om samfundssind etc., bliver de ekskluderet fra fællesskabet af den diskursive magt.

Nok så tankevækkende har *Samfundssind* så at sige sin egen antagonisme indbygget, idet begrebet kan anvendes til - og er blevet anvendt til - at konstruere en diskurs, der italesætter foragten for svagheden: der er de solidariske, ansvarlige og stærke, der viser samfundssind og overholder den psykologiske kontrakt (som unægtelig er noget diffus), og der er dem, der ikke gør det: de svage, de ekskluderede. Dette forhold resulterede i et temmelig dubiøst notat fra Statsministeriet om at udskamme dem, der ikke viste samfundssind, hvad det så er? Til trods for at Mette Frederiksen brugte ikke ubetydelig energi på at dementere dette forhold og i et skriftlig svar afviste, at regeringen bruger udskamning (Ritzau, 15. maj 2020), har Politiken offentliggjort et foto af udkastet til et talepapir, hvor der med rød kuglepen er tilføjet: "Udskam de, der ikke har været fornuftige". Hvis vi accepterer den wittgensteinske præmis om, at virkeligheden italesættes i sproget, så er det en virkelighed - uanset Frederiksens dementier - som nogle i hendes nærhed har forsøgt at konstruere. Og hermed bliver foragten for svaghed eksplicit! Og ikke noget, der "kun" er indlejret i en diskurs. Foragten for svaghed er bedst kendt fra totalitære styre, når autoritet og magt manifesterer sig på den mest nedrige måde.

I sin bog *Vår forakt for svakhed - en analyse av nazismens normer og vurderinger* beskriver Ofstad (1991), hvordan foragten for svaghed er et konstituerende element i fascismen. Foragten for svaghed

bliver indlejret i diskurser, og svagheden bliver institutionaliseret. Diskursiv eksklusion bliver et individuelt problem for de svage, som bliver stigmatiserede som svage, når de ikke indskrives sig eller kan indskrive sig i diskursen. Netop fordi de er svage, er det legitimt at ekskludere dem, for ikke at inkludere dem blandt de mennesker, der honorerer de diskursive krav/forventninger, og som derfor enten aktivt eller passivt, bidrager til eksklusion og stigmatisering. Det bliver netop ikke et fælles ansvar, fordi de svage, netop fordi de er svage, mister retten til at være en del af fællesskabet.

Demokratisk dialog og accept bliver erstattet af monolog og direkte talehandlinger, hvor virkeligheden italesættes som en kamp, der involverer de inkluderede og de ekskluderede, men hvor de inkluderede i kraft af deres italesættelse af virkeligheden, så at sige afgør, hvilke værdier og hvilke holdninger og praksisser, der er legitime og giver adgang til at være en del af fællesskabet.

Som om foragten for svagheit ikke i sig selv skulle være tilstrækkelig. blev den suppleret af både overvågning og opfordring til angiveri – også *differentia specifica* for en totalitær styreform.

Overvågningen foregår på flere niveauer – og er i øvrigt blevet et vilkår i samfundet, hvor vi overvåges overalt og på mange forskellige måder. Overvågning er en del af en disciplineringsdiskurs, som tjener til at disciplinere folk i forhold til frygten for at blive ekskluderet. Overvågning er i et etisk perspektiv hverken god eller dårlig, da det er målene med overvågningen, der tillægger handlingen betydning. Og den kan være god eller dårlig!

Foucault beskriver i *Overvågning og straf* ((2002) overvågning og disciplinering:

Udøvelsen af disciplinen forudsætter et apparat, som er tvingende i kraft af overvågningen. Et apparat, hvor de teknikker, der gør det muligt at holde opsyn, skaber nogle magtvirkninger, og hvor tvangsmidlerne til gengæld klart synliggør dem, hvorpå de anvendes.

(Foucault, 2002)

En af de teknikker, Frederiksen "opfandt" til lejligheden, og som kunne bidrage til at synliggøre de svage, var regeringens initiativer til at overvåge borgerne med en app. Der blev bestilt et notat af 13. april 2020, der opfordrede Kammeradvokaten til at undersøge lovligheden af dataindsamling i en app, der kunne bidrage med informationer i forbindelse med en genåbning af landet. (Altinget 29. maj 2020). I notatet dateret 13. april 2020 *Notat om hjemmelsgrundlag for behandling af oplysninger i app til smitteopsporing til COVID-19-bekæmpelse – 1. udkast* hedder det indledningsvis:

Sundheds- og Ældreministeriet har anmodet om en vurdering af, om Styrelsen for Patientsikkerhed har hjemmel til som dataansvarlig at etablere og behandle personoplysninger i en app til mobile enheder til brug for COVID-19-bekæmpelse. Ministeriet har i et tværgående samarbejde påbegyndt udviklingen af appen, der vil blive udviklet i 3 faser (releases). Det er ambitionen, at appen skal downloades og anvendes af langt størstedelen af Danmarks befolkning, og appen vil bl.a. indebære behandling af oplysninger om helbredsforhold og geolokation på brugerne.

Det er aftalt med ministeriet, at vurderingen foretages ud fra de gældende regler i epidemiloven, databeskyttelsesforordningen og -loven samt e-databeskyttelsesreglerne. Sundheds- og Ældreministeriet foretager selv i samarbejde med Styrelsen for Patientsikkerhed en vurdering af eventuelle begrænsninger i muligheden for anvendelse af data efter den øvrige sundhedslovgivning, herunder sundhedsloven. Det er en del af vurderingen, om det er retligt nødvendigt eller hensigtsmæssigt at vedtage ny lovgivning for at sikre det fornødne og hensigtsmæssige hjemmelsgrundlag for løsningen.

Det er specielt den sidste formulering, der påkalder sig interesse, hvor Sundhedsministeriet bliver ekvipeteret med yderligere kompetencer i forhold til de til ministeriet allerede bemyndigede kompetencer med særloven, hvor begreberne "fornødne" og "hensigtsmæssige" kan rubriceres som flydende betegnelser (jf. ovenfor) med de implikationer, det har for både fortolkning og eksekvering.

App'en skulle lanceres i tre faser, hvor geolokation var fase 3. Med geolokation ville det være muligt at placere samtlige borgere (som beskrevet ovenfor: app'en skal anvendes af langt størstedelen af Danmarks befolkning), der havde downloaded app'en - både smittede og ikke smittede.

Rikke Frank Jørgensen, seniorforsker ved Institut for Menneskerettigheder, karakteriserer den geolokationære *device*:

Indsamling af detaljerede oplysninger om, hvor vi er henne, og hvem vi mødes med, giver mulighed for at tegne meget detaljerede profiler af den enkelte borger. Det er et meget intensivt indgreb i vores ret til privatliv, fordi det går så tæt på den enkelte

(Altinget, 29. maj 2020)

Regeringen valgte dog ikke at gå videre, men tanken var tænkt, processen iværksat, hvorfor det under alle omstændigheder er en del af den dystopiske virkelighed, regeringen har opereret med.

Som om de allerede nævnte initiativer ikke skulle være tilstrækkelige, opererede regeringen også med "angiveri" som middel i bekæmpelsen af sygdommen. Således opfordrede Styrelsen for

Patientsikkerhed ifølge DR (24. marts 2020) danskerne til at angive bekymrende adfærd hos medborgere til myndighederne. Processen var så langt fremme og formaliseret, at styrelsen havde udformet et skema, som kunne bruges af angiverne:

Skema til brug ved behandling om udstedelse af påbud over for enkeltpersoner i medfør af epidemiloven

Oplysning om dig, der indberetter

For- og efternavn	
Telefonnummer <i>(Styrelsen skal kunne få fat på dig hele døgnet)</i>	
E-mail	
Din relation til den, du har en konkret bekymring vedrørende	

Oplysning om den person, du har en konkret bekymring vedrørende

For- og efternavn	
Adresse	
Hvor befinder personen sig på nuværende tidspunkt?	

Baggrunden var, som det fremgår af skemaet, vedtagelsen af hasteloven, der som nævnt ovenfor indeholdt markante muligheder for overgreb på grundlovssikrede rettigheder. Loven gav nemlig styrelsen mulighed for at udstede påbud om tvangsmæssige undersøgelser, indlæggelser, isolation og behandling. På den baggrund *etablerede styrelsen ordningen for "at sikre, at styrelsen kan få viden om sager, hvor der kan være behov for at udstede sådant et påbud for at forebygge og inddæmme spredning med Covid-19"*. (DR. 24. marts 2020).

Ordningen skabte stor modstand og blev i øvrigt annulleret efter den hårde kritik. Men tankevækkende er ikke desto mindre sundhedsminister Magnus Heunicke's kommentar på en forespørgsel fra Martin Geertsen (V):

Det er principielt normalt ikke den slags metoder, vi synes, man skal gøre brug af i det danske demokrati.

hvor hans brug af "principielt" bør få demokratiske advarselsslamper til at lyse, da udtrykket jo ikke indeholder en generel afstandstagen til sådanne metoder.

Alene de anførte eksempler giver jo anledning til en ikke ringe bekymring over demokratiets tilstand - i alle tilfælde i hænderne på Frederiksen.

Hendes foragt for demokratiske processer kan formentlig bedst karakteriseres som "skamløs". En skamløshed, hun har demonstreret under hele forløbet, og som også kom frem i forbindelse med den gradvise oplukning af landet, hvor hun reducerede samtlige andre partiledere til statister - og i øvrigt havde meldt resultatet af (skin)forhandlingerne ud inden et møde med de forskellige partiledere på Marienborg. Politisk kommentator Søs Marie Serup karakteriserede det på følgende måde i BT den 8. maj 2020:

Mens statsministeren torsdag aften fra Marienborgs terrasse præsenterede sin politiske aftale om genåbningens fase to og tog sig god tid til at svare på spørgsmål fra pressen, stod en række partiledere nedenfor på græsplænen.

Det var som at se Snehvide og de syv små dværge. Hun kunne ikke overkomme den onde stedmor uden dem, men alligevel tårnede hun sig op højt over dem, mens de fortøvede sig i skumringen og kom til at se mindre og mindre ud, for hvert minut der gik.

D. Det kritiske demokratiske perspektiv

Mette Frederiksen har gennem hele forløbet indtaget en nærmest uantastelig og uangribelig position, som ingen eller kun få vovede at problematisere. Professor emeritus Tim Knudsen var en af de få, der stillede - berettigede - spørgsmålstejn ved Frederiksens ageren (Altinget 24. marts 2020,) også selv om han gav udtryk for, at han formentlig bragte sig selv i skudlinjen, men også understregede, at det er essentielt at problematisere in casu Frederiksens tvivlsomme demokratiske ageren og forholde sig kritisk til en regerings beslutninger "selv i en undtagelsestilstand".

I artiklen udtrykker Tim Knudsen bekymring for de potentielt langsigtede konsekvenser, hvis de voldsomme indhug i danskernes frihedsrettigheder viser sig at være en succesfuld formel og uddyber, at han er "bekymret for, at man er i gang med at rykke nogle hegnspæle". Men nok så centralt adresserer han det kolossale problem ved danskernes generelle passivitet og manglende kritiske bevidsthed, når han siger: "Jeg er overrasket over, at vi så lidt debat har gennemført drastiske indgreb mod helt fundamentale frihedsrettigheder" [sic].

Også Folketingets uhørt passive rolle i forbindelse med hasteloven adresserer Tim Knudsen i sin kritik, ligesom han kritiserer, at særloven er vedtaget for 1 år. I stedet havde han set en mulighed for en særlov af tre måneders længde med mulighed for forlængelse. Tim Knudsen er naturligvis klar over situationens alvor, men påpeger risikoen for, at regeringens antiliberale midler ender med at skabe præcedens:

Vi er selvfølgelig ikke ude i Viktor Orbán-agtige tilstande. Slet ikke. Men jeg frygter, at man fremover vil bruge lignende instrumenter med henvisning til nødret, når vi skal bekæmpe terror, bandekriminalitet eller måske fremtidige epidemier.

Knudsen er ganske bevidst om, at hans synspunkter næppe er populære i alle kredse, men understreger, at det også i undtagelsestilstande er nødvendigt at forholde sig kritisk til de politiske in casu regeringens beslutninger.

Også politisk kommentator og redaktør Lars Trier Mogensen kritiserer Frederiksen i en kommentar i Altinget den 17. marts 2020 under overskriften *Statsministeren spiller hasard med folkestyret under corona-krisen*. Han indleder sin artikel med at kritisere regeringen for at have prostitueret den demokratiske besindighed og understreger, at der reelt ingen bremseklodser er for, hvad Frederiksen kan tillade sig i regi af corona-krisen. Bl.a. peger han også på hastelove, som suspenderer basale frihedsrettigheder. Mogensen beskriver situationen som "en næsten krigslignende undtagelsestilstand", hvor han ligesom Tim Knudsen understreger risikoen ved at kritisere regeringen, da det på nogle sociale medier udlægges som landsforræderi (se nedenfor). Han fremhæver også, hvordan Frederiksen har tilsidesat relevante myndigheder, fordi hun hellere ville handle hurtigt end rigtigt. Men selv om alt er kørt formelt rigtigt, efterlader hun demokratiet som temmelig ramponeret og negligerer demokratiets gyldighedskrav om, at magthavere altid er tvunget til at begrunde beslutninger – et forhold, der tilsyneladende ikke afficerer Frederiksen synderligt. Som Mogensen formulerer det: "Forskellen på legitim og illegitim magtudøvelse er således ikke om regler vedtages legalt, men derimod om borgerne bifalder beslutningerne eller ej". Og i den henseende sejler Frederiksen i smult vande, da hun har at gøre med en befolkning, der tilsyneladende paralyseret adlyder og tavst marcherer efter Frederiksens taktstok.

Også den i ikke ringe grad dubiøse proces omkring vedtagelsen af hasteloven beskriver

Mogensen og kritiserer regeringen for *de jure* at overholde formalia, men *de facto* blot at forsøge at skabe legitimitet i forhold til en udemokratisk manøvre:

Den første og største mørkelygte, der blinker over Danmark lige nu, kaster et dunkelt lys over Folketingets reelle muligheder for at fungere som en reelt lovgivende forsamling, der i praksis evner at modbalancere et stadigt stærkere regeringsapparat.

Folketingets partier modtog nemlig først de centrale dokumenter om selve beslutningsgrundlaget for hasteloven onsdag aften klokken 22.28 og dermed blot halvanden time før den deadline, som var givet for at vedtage den hastelov, der er trådt i kraft her i dag.

Helt henne på side 28 i et af de 82 svar, som regeringen til allersidst oversendte til Folketinget, stod i en e-mail, som var skrevet på vegne af Sundhedsstyrelsens direktør, Søren Brostrøm, at han "finder umiddelbart, at det aktuelle covid-19-udbrud ikke kan begrunde sådanne væsentlige ændringer i epidemiloven, idet de forebyggelsesmæssige hensigter i forhold til smittespredning mere hensigtsmæssigt kan fremmes inden for anden gældende lovgivning eller øvrig lovgivning".

Rent praktisk var det umuligt for sundhedsordførerne at nå at læse den opsigtsvækkende e-mail, og virkeligheden er da også, at ingen af dem rent faktisk nåede at læse beskeden, før de godkendte hasteloven. I en kritisk og maksimalt stresset situation traf Danmarks folkevalgte altså en afgørende beslutning med bind for øjnene.

Mens regeringen som den udøvende magt udviste majestætisk pondus, stod Folketinget som den lovgivende magt impotent tilbage.

De folkevalgte formåede ikke at agere *checks-and-balance* over for regeringen, og det faglige fra statens ypperste eksperter blev ignoreret.

(Altinget, 17. marts 2020)

Mogensen understreger således, at hvis offentligheden ikke kan være sikre på, at en regerings beslutninger hviler på et sagligt grundlag, kan det resultere i en magtfuldkommenhed, som Frederikssens ageren i et demokratisk perspektiv er et markant udtryk for.

Mogensen runder sin artikel af med - ligesom Tim Knudsen - at påpege nødvendigheden af en demokratisk dialog, hvor alle skridt kan diskuteres og kritiseres uden frygt for både diskursive og ikke-diskursive repressalier:

Omkostningerne ved coronakrisen er ikke kun menneskelige tragedier og gigantiske økonomiske omkostninger for både erhvervslivet, små selvstændige og titusindvis af lønmodtagere, men også et autoritært tryk i retning af en mere magtfuldkommen totalstat, som gradvist kan kaste stadig mørkere skygger over Danmark, hvis ikke alle skridt fra regeringens side bliver kritiseret åbent, frit og frejdigt undervejs.

(Altinget, 17. marts 2020)

Både Knudsen og Mogensen påpeger i deres artikler et massivt demokratisk problem, når de begge er nødt til at adressere risikoen ved at kritisere regeringen i den aktuelle situation. Alligevel er de begge i stand til at lægge afstand til en for Socialdemokratiet ikke ukendt pressionspolitik over for kritikere og manglende respekt for demokratiet, som bl.a. beskrevet hos Helder "Er jeg min broders vogter" (2020). Mogensen blev da også indfanget af den socialdemokratiske radar. Ekstra Bladet kunne den 17. marts 2020 under overskriften: "Mettes højrehånd i brøler: Lægger sig fladt ned. Politisk kommentator fik 'intimiderende' sms fra Martin Rossen" beskrive, hvorledes Frederiksens stabschef Martin Rossen efter Mogensens kritiske artikel havde sendt en intimiderende sms til Lars Trier Mogensen, som selv kalder det en reprimande fra stabschefen i statsministeriet, som åbenlyst ikke var tilfreds med Mogensens analyse af forløbet.

Måske fordi det blev afsløret (?), valgte Martin Rossen noget defensivt at beklage sin sms og skrev ifølge Knud Brix, journalist på DR Nyhederne, på Twitter (17. marts 2020), hvor afstanden til Mogensen utvetydigt markeres med det indledende "var": "Lars var en ven", ligesom han forsøger at bortforklare miseren med, at den pågældende sms var skrevet i en "absurd hektisk virkelighed". Det virker mildest talt ikke betryggende endsige tillidsvækkende, at statsministerens nærmeste og fremmeste rådgiver åbenlyst ikke er i stand til at bevare overblikket i en hektisk situation - men måske også en del af forklaringen på de mange irrationelle beslutninger, der har omgærdet hele forløbet?

Lars var en ven. Jeg er ked af, hvis min reaktion på nogen måde har kunnet opfattes som intimiderende og det ville jeg ønske, han havde sagt til mig direkte. Enhver der kender Lars ved, at han altid siger, hvad han mener. Ret beset det han lever af. Jeg forsøgte meget kort og i en absurd hektisk virkelighed, at give ham mit perspektiv på en i øvrigt fuldstændig legitim og relevant diskussion. Det skal ikke gentage sig.

Nedlukningen af landet afslørede på alle tænkelige måder Mette Frederiksens og Socialdemokratiets manglende respekt for demokratiske processer, værdier og rettigheder. Masken faldt, og spillet var i gang. Et legitimeringsspil, hvor reglerne var regeringens/Mette Frederiksens, der hentede legitimitet i diverse udmeldinger fra forskellige myndigheder - hvem de var, står stadig hen i det uvisse, da statsministeren konsekvent har nægtet at sætte navn på. Når man spiller spil, er der hos deltagerne normalt en begrundet forventning om, at deltagerne følger spillets regler. Også når det

gælder spillet om demokratiet. Men Mette Frederiksen formåede på 24 timer at suspendere demokratiet og demokratiske rettigheder med en stum opposition som passive klakører og med en befolkning, hvis tavshed var larmende.

E. Mette Frederiksens vilje til magt

Overskriften refererer til en af den tyske filosof Nietzsches hovedpointer *Viljen til magt*. Magtbegrebet fylder kvantitativt ikke meget hos Nietzsche, men indtager en dominerende plads i behandlingen og forståelsen af Nietzsches forfatterskab. Om Frederiksen er inspireret af Nietzsches *Viljen til magt*, skal være usagt, men Nietzsches argumenter synes at kunne sætte perspektiv på Frederiksens noget - eufemistisk sagt - magtfuldkomne handlemåde. Det skal understreges, at Nietzsche argumenterer for, at intet fænomen i sig selv er moralsk eller umoralsk - kun moralske tolkninger af fænomener. Moralen er hos Nietzsche en spændetrøje og er et middel til at bevare samfundet og undgå destruktive kræfter, ligesom det blev manifesteret gennem diskursen om samfundssind, udskamning etc. Moralens centrale elementer er brugen af frygt og håb, og over tid bliver tvangsmekanismerne internaliseret og fremstår som samvittighed. Et forhold, der på alle planer er lykkedes med de frederiksenske metoder under krisen

Viljen til magt er ifølge Nietzsche grundlaget for al menneskelig adfærd. Den enkeltes fortolkning af verden er ifølge Nietzsche vilje til magt, som er viljen til at overkomme sig selv og ikke blot - som nogle læsninger af Nietzsche lægger op til - at magte sin egen person, men hele verden. Viljen til magt bliver synonym med at blive sin egen skæbne og ikke mindst evnen/viljen til at frigøre sig fra de dominerende værdier (jf. ovenfor) - en frigørelse, Frederiksen i et demokratisk værdiperspektiv har magtet til (magt)fuldkommenhed. Den enkeltes vilje vil, som antydnet ovenfor, over tid blive implementeret på en måde, som påvirker andre mennesker og kommer i sin konsekvens til at blive en magt over andre mennesker. Viljen til magt er hos Nietzsche den mest grundlæggende, egenskab, mennesket besidder og er en drift mod at leve livet uden at blive styret af nogen eller noget - hvilket kunne blive et dækkende billede på Frederiksens hastelov og nedlukning af Danmark.

Kun det menneske, der har viljen til magten og har påvirket det sociale felt, er et overmenneske. Kan Mette Frederiksen i regi af Nietzsche karakteriseres som et overmenneske? Størstedelen af den danske befolkning har nærmest hyldet hende som et overmenneske - også uden Nietzsche-referencer. Når man analyserer hendes forskellige handlinger, harmonerer de med Zarathustras ord (*Således talte Zarathustra*), hvor han adspurgt, om han tragter efter lykke svarer "Nej, jeg tragter efter mit værk".

Når man analyserer de forskellige magtformer, Frederiksen har taget i anvendelse, er det absolut ikke tilstrækkeligt med en reference til Nietzsche, som lidt forenklet sagt "kun" analyserer bevæggrundene for at eksekvere magten, Og både formerne og bevæggrundene synes mangfoldige, når det drejer sig om Frederiksen.

I Den Danske Ordbog defineres magt som *det at have position og midler til at bestemme over andre eller til at styre forløb og begivenheder*. Men magtbegrebet er noget mere nuanceret end denne definition giver indtryk af. Begrebet er svært at indfange i en enkelt definition. En kategorisering kan være distinktionen mellem direkte og indirekte magt, hvor den direkte magt er den synlige magt defineret ved at

En aktør, der kaldes A, har magt over en anden aktør B, i det omfang A kan få B til at gøre noget, som B ellers ikke ville have gjort.

(Dahl 1961)

Den indirekte magt implicerer, at A kan få B til at handle på en given måde, uden at B er fuldt bevidst om det. Den indirekte magt har forskellige fremtrædelsesformer, som kan være vanskelige at differentiere helt fra hinanden. Den indirekte magt kan fx manifesteres som definitionsmagt, bevidsthedskontrollerende magt, institutionel magt og/eller som relationel/diskursiv magt. Alle sammen magtformer, der er en del af Frederiksens register. Definitions magt kan relateres til Foucaults magtbegreb, uden at han dog eksplicit anvender begrebet i sit forfatterskab. Definitions magten er karakteriseret ved at italesætte virkeligheden og definere, hvilken virkelighed, vi befinder os i, og hvilken virkelighed der er normativ (rigtig - eller forkert). Under sine pressemøder monopoliserede Mette Frederiksen definitions magten, når hun fx på pressemødet om Covid-19 den 11. marts 2020 siger:

Vi plejer som danskere at søge fællesskabet ved at være tæt med hinanden. Nu skal vi stå sammen ved at holde afstand til hinanden. Og vi får brug for samfundssind. Vi får brug for hjælpsomhed.

Eller den 11. marts 2020 på pressemødet siger:

Jeg vil også sige til hele den danske befolkning, at vi står på ubetrådt land i den situation, vi står i. Vi har ikke prøvet det før.

Hun italesætter en virkelighed om solidaritet, men også en virkelighed uden faste konturer, skabt til at skabe usikkerhed og frygt i et vacuum, da danskerne orienteres om, at videnniveauet i forhold til sygdommen og udviklingen er beskedent. Dette er egnet til at skabe både usikkerhed og frygt -

to klassiske psykologiske situationer, hvor folk er mere tilbøjelige til at rette ind efter anvisninger som en form for usikkerhedsreduktion udstedt *in casu* af statsministeren - ihukommende den institutionelle position og den institutionelle magt, hun kan mobilisere. Institutionel magt er ikke kun forbundet til institutioner, men er defineret ved, at magten er forankret i alment accepterede regler, rutiner og normer for adfærd, som Berger & Luckmann har ydet et centralt bidrag til at forstå med deres beskrivelse af objektivering og sociale praksisser i *Den samfundsskabte virkelighed*. Sociale praksisser implicerer, at der sjældent sættes spørgsmålstejn ved den virkelighedsopfattelse, som disse institutioner skaber bl.a. via deres legitimitet

Hun aktiverer den bevidsthedskontrollerende magt, hvor hun *in casu* kan påvirke forskellige præferencer, hvor befolkningen tror, de forfølger dem af egen interesse (ansvarlighed, moral, samfundssind etc.), men reelt følger statsministerens. Et forhold, der i betænkelig grad er synonymt med manipulation.

Diskursiv magt er et hovedtema hos Foucault. Ifølge Heede (1997) er enhver epoke underlagt et implicit tvangssystem, en afgrænset videnhorisont, der på et dybdeniveau strukturerer og regulerer, hvad der overhovedet kan tænkes og siges - helt i overensstemmelse med den diskurs omkring Covid 19, det er lykkedes, Frederiksen at italesætte. Diskursens tvang har allerede været omtalt ovenfor, hvor både Knudsen og Mogensen erkendte, hvordan den diskursive magt har sat grænser for, hvad der kan tales om og hvordan. Magten kan ifølge Foucault ikke lokaliseres til ét sted, men er i det moderne samfund spredt ud i og over hele samfundet. Man kan ikke have magten - kun udøve den via fx administrative teknikker som fx kontrol og normalisering i stedet for gennem juridiske principper og rettigheder. Og netop kontrol og normalisering i forhold til corona-adfærd er karakteristiske for den frederiksenske diskurs. Normalisering er her synonymt med at anerkende Frederiksens forskellige direktiver.

For Foucault er magt også magten at udvirke noget, idet Foucault karakteriserer magten som produktiv. Viden og magt ikke kan adskilles, da man må have viden for at handle. I det aktuelle tilfælde var forholdet det, at man ingen viden havde, men til gengæld handlede - på en mavefornemmelse! Til en pris på nogle hundrede milliarder kroner. Magt og viden forudsætter hinanden. Forholdet er dog ubalanceret. Et forhold Heede (1997) beskriver som, at ligesom andre eksklusionssystemer hviler viljen til sandhed på institutionel støtte samt en række praksisformer og mere grundlæggende på den måde, viden i et givet samfund iværksættes, vurderes, fordeles og på sin vis tildeles.

Også eksklusionen som sanktion skal fremhæves her (og i øvrigt beskrevet indgående i Foucaults *Overvågning og straf*), da det bl.a. er i eksklusionen, at magten usynligt manifesterer sig og bidrager til at objektivere individet og som sådan bekræfte sandheden om sandheden.

Opsummerende i forhold til magt skal den danske jurist og retsfilosof Alf Ross citeres, da han sætter perspektiv på magtens former og regeringens aktuelle eksekvering af magten i sin bog *Demokrati, magt og ret* (1974), hvor afsnit II bærer titlen *Den, der har magt, har også ansvar*. Ross indleder med at forsøge at indkredse magten og dens forskellige former og adresserer herunder den i forhold til corona-krisen helt aktuelle konstellation: magt og frygt:

Magt er kort sagt herredømme over mennesker. Dens mål er i alle tilfælde at dirigere andre, men de veje og midler, der benyttes hertil, kan være mange. De kan [...] bestå i at tilrettelægge de ydre betingelser, således at den anden i egen interesse, for at undgå et onde, nødes til at handle efter ønske. Det er den ydre, tvingende magt, der appellerer til frygten i mennesket. Eller midlet kan være at skabe eller udnytte indre betingelser i menneskers sind, således at de adlyder frivilligt – eller måske åndeligt voldtagne. Det er den indre åndelige magt, der appellerer til tillid og tro, håb og længsler i mennesket. De virkelige magtforhold vil ofte være komplicerede blandinger af ydre og indre magt, tvang og autoritet. Et af de mærkeligste af dem alle er den politiske magt, den magt der udøves gennem staten og dens organer. Der er egentlig noget dybt gådefuldt i den politiske magts grundlag. [...] Men hvorfor adlyder de millioner af mennesker i en moderne stat de beslutninger, der træffes af nogle få af dem, forsamlet i noget der kaldes »folketinget« eller lignende?

Hvad er grundlaget for »myndighedernes« magt? Det er ingen fyldestgørende forklaring at henvise til frygten – frygten for politi og domstole. Ingen stat kan opretholdes blot ved frygt. Og det er jo også et spørgsmål igen, hvorfor politi og domstole adlyder den politiske magt. Nej, vi kan ikke forklare myndighedernes magt som blot en kæde af tvang. Vi må gå dybere ned. Den er også af åndelig-autoritativ karakter. Statsmagten har sin dybeste rod i menneskers følelser og tro, i en sum af indstillinger, af loyalitet og respekt over for landets forfatning og institutioner, en tro på grundlovens »gyldighed«, der har bundfældet sig gennem det fælles liv i århundreder i bevidstheden om at være et folk. Det er først denne sum af følelser, der forlener magthaverne med deres karakter af »lovlige myndigheder«

Og det er denne loyalitet og respekt, Ross omtaler, som Mette Frederiksen har gamblet med i sin magtfuldkommenhed og udtalte despekt for demokratiet.

F. Det demokratiske imperativ

Et dominerende spørgsmål er, om Mette Frederiksen er blevet demokratisk tonedøv i sin magtfuldkommenhed – eller måske mere præcist om magtfuldkommenheden er blevet endnu mere udtalt end tidligere. Egenrådighed og magtfuldkommenhed er ikke nye i en nyere socialdemokratisk kontekst og på ingen måde alene bundet op på den aktuelle Covid-19 krise. Tværtimod er magtfuldkommenheden, magtarrogancen og indifferensen over for demokratiske spilleregler tilsyneladende blevet en del af en nyere socialdemokratisk selvforståelse, når partiet uden videre praktiserer det klassiske ideal: *magt er ret*, som jo ikke er ukendt fra andre politiske "ismer" (Helder, 2020).

Statsministerens ageren i forhold til demokratiske processer og corona-krisen efterlader spørgsmålet om, hvor stabilt vort demokrati egentlig er, og hvor resistent det er over for angreb både indefra og udefra.

Selv om demokratiet er under pres, er de fleste formentlig enige om, at demokrati vel er den mindst ringe styreform sammenlignet med andre – også selv om begrebet er blevet noget diffust tenderende mod at være en flydende betegnelse, som beskrevet ovenfor. Ikke mindst fordi begrebet bliver brugt fra forskellige politiske positioner med forskellige betydninger, hvorfor en mere præcis definition af demokrati er vanskelig. Men under alle omstændigheder er borgernes ret til at indgå i den offentlige samtale en grundsten i demokratiet. En samtale, Frederiksen på den mest skamfulde måde har tilsidesat i forbindelse med corona-krisen.

I Altinget (2. oktober 2020) skriver Lisbeth Knudsen som en reaktion på Frederiksens forskellige tvivlsomme demokratiske manøvrer i forbindelse med corona-krisen *Det duer ikke med et demokrati, der kun fungerer i normale tider. Det skal også kunne fungere i massivt stormvejr og under kommende kriser*. Hun fokuserer her på vort demokratis porøsitet og stiller det spørgsmål, Frederiksens ageren efterlader os med: skal vores demokrati ikke kunne holde til en fri og åben fremlæggelse af argumenter og ekspertviden, når en krise rammer os, og hun uddyber i relation til den aktuelle corona-krise [...] *skal demokratiet ikke kunne formå at træffe hurtige, effektive beslutninger, når det er helt afgørende for landets sundhedsmæssige sikkerhed?*

Hun kritiserer videre, at regeringen/Frederiksen uden i øvrigt at fremkomme med argumenter for landets nedlukning blot fulgte en fornemmelse og traf et politisk valg. Det ville have været både klædeligt og demokratisk respektfuldt og yderligere en (nødvendig demokratisk) anerkendelse af befolkningen at præsentere de argumenter, der førte til en nedlukning, hvad enten de var politisk baserede eller hvilede på et sundhedsfagligt grundlag. Knudsen argumenterer for, hvordan den demokratiske proces bliver undermineret:

Men hvis man ikke længere kan være sikker på, at de politiske valg bliver truffet af regeringen inden for rammerne af sundhedsfaglige anbefalinger og efter en demokratisk efterprøvelse blandt partierne i Folketinget, så begynder hele præmissen for at acceptere frihedsindskrænkninger at skride.

(Knudsen, Altinget, 2. oktober 2020)

Hun argumenterer endvidere for nødvendigheden af den demokratiske samtale, om bl.a. hvordan de demokratiske strukturer kan gøres mere resistente i forbindelse med en krisesituation:

Vi burde ikke kunne leve med et demokrati sat på pause selv i en uhyggelig svær krisesituation. Vi har brug for en samtale om, hvad der skal til a[f] strukturer for at kunne foretage kritisk, saglig efterprøvning af beslutningerne både i medierne og blandt eksperterne. Her var adgangen til informationer og data på ingen måde tilfredsstillende.

Det duer ikke med et demokrati, der kun fungerer i normale tider. Det skal også kunne fungere i massivt stormvejr og under kommende kriser.

(ibid)

Borgernes ret til at indgå den offentlige samtale er demokratiet! Kravet om deltagelse i den demokratiske debat er bl.a. formuleret af den tyske sociolog Habermas og før ham af både John Stuart Mill og John Dewey. Så der er som sådan ikke noget nyt i det. Og Habermas model til det deliberative demokrati indeholder da også kravet om, at politiske beslutningers legitimitet kun opnås efter at være debatteret offentligt.

Dette krav er også formuleret af en af Socialdemokratiets koryfæer Hal Koch i hans bog *Hvad er demokrati* (1945), hvor han understreger samtalsens betydning i den demokratiske proces. Han skriver bl.a., at demokratiets væsen er funderet på, at man gennem samtalen når en bedre og rimeligere forståelse, og man på dette grundlag kan træffe afgørelser, der tager hensyn til helheden. Om demokratiets kerne skriver han:

Demokratiets væsen er [bestemt] ved samtalen, forhandlingen, ved den gensidige respekt og forståelse og ved den heraf fremvoksende sans for helhedens interesse.

(Koch, 1945)

Hverken samtale eller involvering har været karakteristika ved Frederiksens håndtering af krisen. Eksklusion og magtfuldkommenhed erstattede den demokratiske dialog og argumenternes styrke.

G. Grundlovsbrud

Mette Frederiksen tog den 4. november 2020 sin magtfuldkommenhed til nye højder, da hun med sin direktive talehandling (læs: beordring) om at aflive alle mink i Danmark brød Grundloven og tilsidesatte retsstatsprincippet, der er karakteriseret ved, at en række grundlovssikrede procedurer følges i forbindelse med afgørelser for at imødegå vilkårligheder. Noget Frederiksens udmelding næppe kan siges at opfylde i almindelighed og i særdeleshed ikke i forhold til minkavlerne i Danmark, som efter adskillige modsatrettede udmeldinger netop blev efterladt i vilkårlighed, hvor fx en beordring om aflivning af mink senere i Fødevareministeriet blev udlagt som en anbefaling etc. Sagen har været temmelig mudret, i forhold til hvem der har sagt hvad hvornår, men i relation til den demokratiske proces, der er fokus på i denne artikel, står tilbage, at Mette Frederiksen som statsminister bærer ansvaret for dette helt uhørte brud på Grundloven.

Beslutningen blev truffet på regeringens koordinationsudvalgsmøde den 3. november 2020 efter at regeringen den 2. november 2020 var blevet gjort opmærksom på en analyse fra Statens Seruminstitut (SSI), der konkluderede, at en fortsat minkavl kunne indebære en risiko for folkesundheden på grund af mutationer i virus og derfor kunne resultere i, at en vaccine kunne vise sig at have nedsat eller kun ringe effekt i forhold til at bekæmpe Covid-19. Efterfølgende (den 4. november 2020) meldte Mette Frederiksen så ud på et pressemøde, at alle mink i Danmark skulle aflives. På mødet blev hun sekunderet af fødevareminister Mogens Jensen, der efterfølgende som ressortansvarlig blev sendt i forreste frontlinje. Han måtte erkende, at regeringen de facto ikke havde haft hjemmel i loven til at udstede en beordring om aflivning. Han forsvarede sig dog med, at situationen var så alvorlig, at regeringen besluttede, at man ikke kunne afvente en ny lovgivning – også selv om (BT 18. november 2020) Fødevarestyrelsen kort før pressemødet den 4. november 2020 havde advaret mod at dekretere alle mink nedslagtet:

Kort før pressemødet kl. 16.00 – sender Miljø- og Fødevareministeriet en mail til Justitsministeriet, hvoraf det fremgår, at Fødevarestyrelsen ønsker en kontakt til Justitsministeriet, fordi styrelsen ikke mener, at hjemlen kan udbredes til hele landet.

Frederiksen har senere bagatelliseret den generelle og temmelig utvetydige ulovlige beordring som en beklagelig fejl, da regeringen de facto ikke havde hjemmel til at befale aflivningen. Alligevel stod beordringen ved magt, uden at Frederiksen forsøgte at stoppe bruddet på Grundloven. Beordringen blev så efterfølgende lovliggjort, ved at regeringen sammen med sine støttepartier (Radikale Venstre, Socialistisk Folkeparti, Enhedslisten og Alternativet) fik lovliggjort statsministerens ulovlige beordring (BT 16. november 2020).

Frederiksens gennemgående dogme under corona-krisen om at handle blev ekspliciteret nærmest ad absurdum i forbindelse med mink-sagen, hvor det åbenlyst var vigtigere at handle end at respektere basale demokratiske principper og tilgodese formalia, som fx Grundloven. Unægtelig en temmelig alternativ fortolkning af demokratiets bærende princip – også set i lyset af, at alle politikere på Christiansborg – også Mette Frederiksen – ved deres tiltræden har skrevet under på følgende erklæring: *Jeg lover herved på ære og samvittighed at holde rigets grundlov.*

At der så yderligere blandt forskellige forskere blev rejst tvivl om det fagligt berettigede i at reagere på en antagelse om den muterede virus farlighed, skal her blot nævnes for fuldstændighedens skyld, men ikke uddybes nærmere, da fokus her er på den demokratiske proces.

I Altinget (18. november 2020) knytter Bent Ole Gram Mortensen, professor ved Juridisk Institut, Syddansk Universitet, nogle juridiske kommentarer til forløbet og adresserer spørgsmålet om hjemmel i forhold til Grundloven:

Vil en forvaltningsmyndighed, som eksempelvis Fødevarestyrelsen, give et påbud, der påvirker én eller flere virksomheders retsstilling, kræves der hjemmel hertil, typisk i en lov. Det er det helt grundlæggende krav, vi betegner som legalitetsprincippet, og det har sin rod i grundlovens §3. Jo alvorligere indgrebet er, jo klarere må hjemlen være (intensitetssynspunktet).

Han gennemgår derefter den relevante lovgivning i forhold til hjemmel om at nedslagte raske dyr og konstaterer opsummerende:

Ovennævnte handlingsforløb lader meget tilbage at ønske. For en jurist forekommer Fødevarestyrelsens påbud af 6. november – uden hjemmel, uden begrundelse – at være grænsende til det surrealistiske.

Tydeligere kan det næppe formuleres!

H. Afslutning

Hvis Frederiksen overhovedet skal krediteres for noget i forbindelse med corona-krisen og håndteringen af den, er det, at hun har udstillet, hvor skrøbeligt vort demokrati er, og hvordan det de facto kan dekonstrueres på under 24 timer. Denne gang var det en corona-krise, der var begrundelsen for en demokratisk erosion og en kortslutning af borgerlige rettigheder, men hvad bliver det næste gang? Under alle omstændigheder kan de i denne artikel nævnte indgreb og

overgreb på demokratiet bidrage til at flytte grænserne for, hvad vi mener kan være nødvendige indgreb, når en situation opstår, hvor en lang række demokratiske og borgerlige rettigheder så kan suspenderes.

Med dette in mente kan Frederiksen være den lysende advarselsslampe om, at vi skal værne om vores borgerlige rettigheder, vi skal værne om vores demokrati, og vi skal værne om vores respekt for hinanden. Vi skal ikke lade os forføre af den personificerede populisme, Frederiksen er blevet et symbol på, idet populismen betyder, at det bliver vanskeligere at kritisere de politiske handlinger og forholde sig kritisk til de forskellige ind-/overgreb.

Ønsket om at vi skal værne om vores demokrati og vores borgerlige rettigheder kan meget nemt komme til at fremstå som en skåltale for demokratiet. Det er det IKKE. Det er tværtimod en opfordring til aktiv deltagelse i vore demokratiske processer som en modsætning til den stiltiende accept af erosionen af demokratiet og den demokratiske apati, der har bredt sig - ikke mindst synliggjort i forbindelse med den nuværende håndtering af krisen. Den reduktion af både befolkningen og valgte politikere til statister som en konsekvens af den demokratiske nulstilling, har resulteret i en afmagt og ligegyldighed, som måske er demokratiets største fare. Et forhold også David Runciman analyserer i sin bog *Sådan ender demokratiet* (2018), hvor han argumenterer for, at den største fare for demokratiet ikke er udefra kommende anslag, men den underminering, der sker, når demokrati er blevet normen, og vi ikke er opmærksomme på, når grænserne flyttes. Som det sker nu, tages luften ud af demokratiet, og demokratiet lider af så massiv iltmangel, at det mageligt kunne indgå i statistikken over indlagte på intensivafdelingerne efter Frederiksens demokratiske nulstilling. Hun har de facto skabt et demokratisk vacuum, hvor den demokratiske debat er efterladt som en gispende patient og har i sin magtarrogance skabt en følelse af afmagt, der bliver en bremse på ethvert demokratisk engagement.

Referencer

Altinget 17. maj 2020

Altinget 24. maj 2020

Altinget 29. maj 2020

Altinget 2. oktober 2020

Altinget 18. november 2020

Berger, Peter & Thomas Luckmann (1990): *Den samfundsskabte virkelighed – en videnssociologisk afhandling*. (Lindhardt & Ringhof)

Biblen (1992, Det Danske Bibelselskab)

BT 8. maj 2020

BT 2. september 2020

BT 3. oktober 2020

BT 16. November 2020

Dahl; Robert A. (1961): *Who Governs?* (Yale University Press)

Den Danske Ordbog

DR 24. marts 2020

Foucault, Michel (2002): *Overvågning og straf* (Det lille forlag)

Habermas. Jürgen (1962/1975): *Borgerlig offentlighed* (Fremad)

Heede, Dag (1997): *Det tomme menneske* (Museum Tusulanums Forlag)

Helder, Jørn (2020): "Er jeg min broders vogter? – et socialdemokratisk anslag mod demokratiet" (Samfundslederskab i Skandinavien Årgang 35, Nummer 4, 2020).

<https://doi.org/10.22439/sis.v35i4.6028>

Jyske Vestkysten 12. marts 2020

Jyllands-Posten 21. maj 2020

Koch, Hal (1945): *Hvad er demokrati?* (Gyldendal)

Laclau, Ernesto & Chantal Mouffe (1997): *Demokrati og hegemoni* (Akademisk forlag)

Nietzsche, Friedrich (1963): *Således talte Zarathustra* (Jespersen og Pios Forlag).

<https://doi.org/10.7146/politica.v30i1.68185>

Ofstad, Harald (1972): *Vår forakt for svakhed* (Pax Forlag Oslo)

Ritzau 15. marts 2020

Ross, Alf (1974): *Demokrati, magt og ret - Indlæg i dagens debat* (Lindhardt og Ringhof)

Runciman, David (2018): *Sådan ender demokratiet* (Information)

Statsministerens pressemøde 11. marts 2020

Statsministerens pressemøde 10. marts 2020

Twitter 17. maj 2020